

שבת

בשבתו

פרשת תרומה

תשע"ב

ב' באדר 25/2/12

השנה העשרים ושמונה

עלון תורני לכבוד שבת קודש

קבלת שבת

הארון, הכפורת והכרובים

בעשיית הארון מתעוררות כמה קושיות:

א. בפסוק טז נאמר: "ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך". בפסוק כא שוב חוזר הציווי, אלא שבתחילה נאמר "ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה, ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך". מדוע יש צורך לצוות פעמיים על נתינת העדות בארון?

ב. איך אפשר לצוות קודם על הכפורת, שהיא מכסה הארון, ורק אח"כ לצוות על העיקר שהוא נתינת העדות, וגם בפועל, הרי קודם נותנים את העדות ואח"כ סוגרים את הארון?

ג. הגמ' (יומא עב,ב) אומרת שג' ארונות עשה בצלאל, שניים של זהב ואחד של עץ. וכבר שאלו הראשונים לשם מה ארון עץ אחר שכבר עשה שני ארונות מזהב?

מפי הגאון הרב שלמה פישר שליט"א שמעתי את ההסבר הבא. בפשטות, אכן הארון ובו העדות הוא העיקר, והכפורת תפקידה לכסות את הארון, ומעליה הכרובים המשמשים משמר כבוד לארון, כמו שנאמר: "והיו הכרובים פורשי כנפים מלמעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת". הלוחות הם הדבר הנעלה ביותר בישראל, שהרי הם כתובים באצבע אלקים, ולכן יש לשומרם. אם כן, הארון הוא הכלי, והכפורת והכרובים הם הכשר הכלי.

הרב מרדכי גרינברג ראש ישיבת יכרם ביבנה

אמנם הגמ' בסוכה (ה,א) אומרת שאי אפשר ללמוד על עובייה של הכפורת ממסגרת השולחן, "שאינ דנין כלי מהכשר כלי". הרי להדיא שהכפורת כלי היא.

מכאן שיש שתי בחינות בכפורת. הבחינה הפשוטה היא שהארון הוא העיקר והכפורת והכרובים משמשים לו ככיסוי. אך יש גם מבט הפוך, שהכפורת והכרובים הם העיקר, והארון בסיס להם. הרי נאמר "ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים". ונאמר על הכרובים שנראו כחיבת זכר ונקבה האוהבים זה את זה, ללמד על אהבתו של הקב"ה לישראל. וכתב הרמב"ן בתחילת הפרשה "סוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר וכו' כי א-להי ישראל יושב הכרובים וכו'". הכפורת והכרובים מלמדים על השראת השכינה בישראל, משמשים כבסיס לכך.

כשעושים מכסה מזהב על ארון עץ, מבינים שיש תכלית עצמית במכסה, שהרי אין אומרים נעשה מכסה זהב לארון עץ. ארון העץ מלמד איפוא על התכלית השנייה שהכפורת עיקר והארון משמש אותה. לכן הקדימו בפסוק כא את נתינת הכפורת על הארון, שהכרובים והכפורת עיקר, ורק אחר כך נצטוונו על נתינת הלוחות בארון, שהתורה משמשת בסיס להשראת השכינה. ועל הצד שהארון עיקר, נצטוונו בפסוק טז – "ונתת אל הארון את העדות", שאין השראת שכינה בלא תורה.

עמ' 6

א כיצד מימן החפץ חיים את הדפסת ספרו הנודע - 'משנה ברורה'?

עמ' 8

א מיזכר פנימי. אל: אבא ואמא. מאת: הבן המתבגר שלכם.

יפוצו מעיינותיך

מתחילים ומסיימים את הי"ד החזקה

השבוע מסתיים מחזור לימוד הרמב"ם בכל מסלולי הלימוד ומתחיל מחזור חדש. זוהי הזדמנות מצוינת להצטרף ללימוד יומי מעשיר ומאתגר ועם זאת לא קשה במיוחד. לפי הסדר שקבע הרבי מלובביץ' זצ"ל הלומדים פרק אחד ליום מסיימים את הי"ד החזקה בכמעט שלוש שנים והמצטרפים לסיירת של שלושה פרקים ליום מסיימים בתוך פחות משנה. הי"ד החזקה מורכב מ-14 ספרים, 83 קבוצות של הלכות ו-1000 (כך, בדיוק 1000!) פרקים.

מה בעצם מיוחד כל כך ביד החזקה לרמב"ם ולמה 'חובה' לעבור עליו?

לדעת את כל התורה?

הרמב"ם היה היחיד מגדולי ישראל בכל הדורות שלקח על עצמו משימה של הנגשת כל התורה כולה לכל יהודי. כל התורה – הלכות כל תר"ג מצוות התורה, סיכום כל התורה שבעל פה בסדר

מופתי ומדויק בפירוט כל הפרטים כולם – 'קראתי שם חיבור זה 'משנה תורה' לפי שאדם קורא תורה שבכתב תחילה ואחר כך קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם" (הקדמת הרמב"ם). לכל יהודי – דברי הרמב"ם קצרים וברורים, הלומד אינו 'מאבד את הראש' וברובם ככולם מתאימים להילמד על ידי כל אחד אף ללא רקע. "כל הדינים גלויים לקטן ולגדול בדין כל מצוה ובדין כל הדברים שתקנו חכמים ונביאים", "כולם בלשון ברורה ודרך קצרה, עד שתהא תורה שבעל פה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פרוק" (שם).

בלימוד ייחודי זה ניתן לתפוס את ההיקף של התורה. לא מדובר כאן על לימוד עיוני בפרט כזה או אחר ואף לא בלימוד למעשה אלא בלימוד של המכלול – "דיעת התורה". כמובן שמומלץ לעיין גם להשוות לפסק ההלכה בשולחן ערוך אבל מטרת לימוד הרמב"ם היומי היא לתפוס את ההיקף. הפסוק שאותו מצטט הרמב"ם בפתיחת חיבורו אומר הכל: "אז לא אבוש בהביטי אל

כל מצוותיך". בלימוד הרמב"ם אנו מונעים מעצמינו את הבושה של חוסר היכרות עם חלקים שלמים בתורה שלא למדנו ואיננו מכירים.

במכתבי הרב קוק זצ"ל ישנו קטע מפתיע בעניין לימוד יומי ברמב"ם:

ראוי להתרגל הרבה בחזרת רמב"ם כסדר, פרק או פרקים בכל יום כפי האפשר... העיקר החזרה ההיקפית. בהמשך העניין כמדומני שעתיד ספר הי"ד להיות המעיין המרכזי לתלמידי חכמים על פי סדרי הלימוד שבוודאי יתחדשו (אגרות הראי"ה א, אקה).

תשוקה לשלימות

קיים צד נוסף במשמעותו של לימוד זה: כאשר אנחנו רואים את ההיקף הגדול בי"ד הספרים של הרמב"ם,

אנו מסוגלים לקלוט את ההיקף הגדול של מציאות-החיים שחסרה לנו. מעטים יודעים כי רוב (!) מצוות התורה איננו נוהג כיום. רק לאחר שאדם לומד את ענייני המקדש הוא יודע שחסר לו מקדש. לאחר למידה של הלכות סנהדרין ומלכים ניתן לקלוט עד כמה חסרים אנו מנהיגות ומלך בישראל. רק כך יכולים להיווצר תחושת מחסור וגעגוע אל העניינים הללו וגם רצון ומוטיבציה לקרב ולהביא את הגאולה השלימה, בה תהיה "תחיית המתים" למצוות התורה ולתחומים רבים שנלקחו מאתנו בשנות הגלות.

הרבי מלובביץ' ראה עניין סגולי עצום באחדות ישראל בין כמה שיותר יהודים סביב לימוד יומי זה הכולל את כל התורה, וקשר את הלימוד הזה לזירוז הגאולה. ואכן הרמב"ם עצמו מדגיש מאוד את הגאולה וביאת המשיח ומסיים את ספרו בהלכות סדורות בעניין זה.

אתר מומלץ לחומרי עזר ללומדי הרמב"ם ולהורדת 'מורה שיעור' יומי – www.mishnetorah.com

צוויג נשיג

העבודה הנפשית שבזהירות בדרכים (ב)

במאמר הראשון בנושא (שהתפרסם בגיליון הקודם), עמדנו על כך שטיפול מעמיק בבעיה החמורה של תאונות הדרכים, דורשת חשיפה של המידות בנפש מהן נובעות ההתנהגויות הרצויות והלא רצויות על הכביש. עד כה עמדנו על שלוש מידות יסוד שנהוץ לפתחן על מנת לנהוג נכון בדרכים והן: **זהירות, אורך רוח וריכוז**. עתה נעבור למידה לא מבוררת שמהווה עבורנו מכשול, ואז נשוב לעסוק בעוד כמה היבטים חיוביים.

הרפתקנות

הרפתקנות מצטלצלת כ'בעיה' של נהגים צעירים, אך כנראה שהחלק הלא מבורר במידה הזו מקנן בתוכנו לעוד שנים רבות. האם איננו מרגישים חיות מרובה בשעה שאנו לוחצים על הדוושה ועוברים ברמזור צהוב על גבול האדום?! ה'משחק' עם הגבולות, והניסיון שלנו לטעום מן האסור, עומד לנו לא אחת לרועץ כאשר יש פיתוי של רשלנות בהקפדה על הכללים. הרפתקנות מסוכנת כמובן עם אופנועים, אך גם עם אופניים בהם נוהגים ללא אמצעי הגנה מתאימים (קסדה, פנס ומחזירי אור בלילה). הרפתקנות מובילה לנהיגה במהירות מופרזת, לעקיפה בקו לבן, ולעוד עבירות רבות שהם נחלתם של רבים מהנוהגים בכבישים.

יותר

תחום מרכזי בכל עבודת המידות הנוגעת לזהירות בדרכים היא היחס שלנו לזולת. המורה לנהיגה שלי ספרה לי בעצב שהיא זוכרת איך דווקא במלחמת יום הכיפורים אנשים נהגו באדיבות בדרכים... לצערנו, בדרך כלל אנו נוהגים זה בזה כ"אדם לאדם – זאב", והדבר בא לידי ביטוי גם בנהיגה בכביש. הרב שג"ר מרבה להביא את הביטוי הזה, וקורא לעומתו לעבודה פנימית עמוקה המובילה ליחס של רוך וחמלה זה כלפי זה, וכלשונו – ל"הארת פנים". אם נחשוב זה על

זה יותר, וננהג ברכות זה כלפי זה, נמצא את עצמנו נלחמים פחות על מקומנו, ניתן יותר זכות קדימה לאחרים, ואף נהיה סלחניים כלפימי שאינו נוהג כראוי.

למעשה, גם כאן נכונים כל כך הכללים "ואהבת לרעך כמוך", ו"מה ששנוא עליך על תעשה לחברך". כמה פעמים יצא לנו להתעצבן על נהגים שחוסמים את הצומת, אך מצאנו את עצמנו למחרת בדיוק בצד השני של המתרס? אם נוכל להשליך על הזולת את מה שאנו מייחלים לעצמנו, נמצא את כלונו קשובים, אדיבים ודואגים יותר זה לזה.

ה'משחק' עם הגבולות עומד לנו,
לא אחת, לרועץ בהקפדה
על הכללים

בטחון בה'

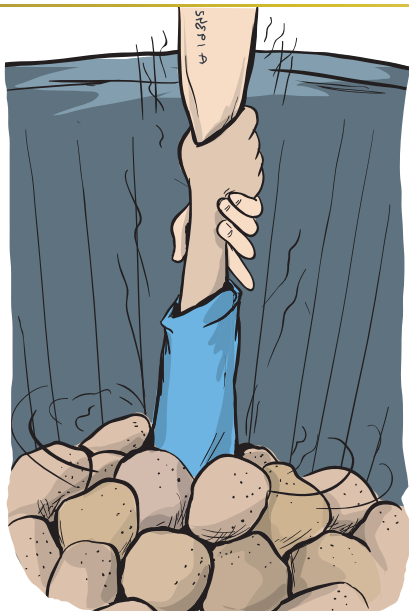
עם כל הזהירות בעולם, עוזרו אין יכול לה'. כך בעבודה הפנימית, וכך גם בשמירה הפיזית. כל דרך חייבת להיפתח בתפילה "שתולינו לשלום", אך "שויתי ה' לנגדי תמיד" יכול להועיל גם בזמן הנסיעה עצמה. נגיע אל היעד בדיוק מתי שרצון ה' שנגיע, ואין מה למהר לשם כך (את העבודה על דיוק בזמנים צריך לעשות לפני שיוצאים לדרך). הסובבים אותנו בכביש שתולים שם בהשגחה פרטית מדויקת עבורנו, ועל כן באמת שאין בעיה לוותר...

האמת היא, ש"יראת שמים" היא מפתח חשוב ביותר לזהירות בדרכים. זה לא סוד שנוהגים קצת אחרת כשמבחינים בניידת של משטרת התנועה בצד הכביש... רבן יוחנן בן זכאי בירך את תלמידיו "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם" (ברכות כחב). אם נגיע לרמה של יראת שמים כמו רמת הדריכות בפני שוטר, והיה זה שכרנו... כאשר נזכור בכל רגע את נוכחותו של הקב"ה עמנו, ונפנים שעבירות תנועה הן גם עבירות שבין אדם למקום, נמצא את עצמנו בע"ה נוהגים הרבה יותר בזהירות.

יהי רצון שנסע לשלום ונחזור לשלום, ונשמע רק בשורות טובות, ישועות ונחמות.

מעשהיה

המעגל שנסגר

במפגש של נהגי מוניות קם נהג וסיפר: השבוע נסעתי כהרגלי ברחובות תל אביב. למונית עלה נוסע קשיש. לאחר כמה דקות של נסיעה הוא שואל אותי אם אפשר לעשן במונית. אמרתי לו 'בכבוד', תעשן. הושיט את ידו להדליק את הסיגריה, שרוול החולצה שלו התרומם ויכולתי להבחין במספר הטבוע על ידו, כזה שהוטבע על זרועותיהם של היהודים המובלים למחנות ההשמדה.

באותו מבט חטוף 'צילמתי' את המספר, וזה גרם לי להתרגשות עצומה. לא יכולתי להמשיך בנסיעה. עצרתי בצד הכביש.

הפניתי את מבטי לאחור, ושאלתי אותו בהתרגשות: "אתה ניצול שואה?" האיש הסתכל עלי בתדהמה על שעצרתי. המספר שקראתי על זרועו ריגש אותי, וביקשתי שיספר לי על קורותיו בתקופת השואה. הוא לא היה רגיל לכך שאישה אדם יתעניין בו כל כך. הוא סיפר קצת איך ניצל, ושמאז השואה הוא נותר בודד בעולם. בתחילה חיפש את אחיו, שלפי השמועה ניצל גם הוא, אך לא מצאו והתייאש מן הדבר. בכל אופן הוא לא הצליח להבין מה גרם לי להתרגש, לעצור, ולחקור אותו כל כך.

ממשיך הנהג ומספר:

בילדותי גדלתי בקיבוץ. יום אחד עבדתי במטבח. היה שם מין מכשיר גדול לקיצוץ תפוחי אדמה. היינו שופכים תפוחי אדמה לתוך מיכל גדול, שבתחתיתו יש להבים גדולים, כמו בבלנדר, והלהבים החדים קוצצים את תפוחי האדמה. עליתי לדרגש הגבוה כדי לשפוך את תפוחי האדמה למכשיר, ולפתע מעדתי ונפלתי פנימה – לתוך המיכל, וזאת בשעה שהמכונה פועלת!

נחבלתי. צעקתי בכאב, אבל הרגשתי עוד יותר נורא, כשקלטתי שלאט לאט אני יורד עם תפוחי האדמה לתחתית המיכל – אל תוך הסכינים.

צעקתי בכל כוחי לעזרה, אבל אף אחד לא שמע אותי. ניסיתי לטפס על הדופן הפנימית החלקה והגבוהה, על מנת להיחלץ משם, אבל לא הצלחתי. ואז התחלתי לצעוק לבורא עולם.

זעקתי. התפללתי. דומני שזאת הייתה הפעם הראשונה בחיי שפניתי לבורא עולם. קראתי בקול: 'אלקים, תעזור לי, תציל אותי. אני לא רוצה למות!'

ואז, בעודי צועק וצורח מבוהל ומלא חרדה, אני רואה פתאום יד מושטת אלי, לופת את ידי בחוזקה ושולפת אותי מתוך הגיגית.

הדבר הראשון שראיתי על היד, היה מספר טבוע על היד.

זו הייתה ידו של זלמן מהקיבוץ. זלמן היה ניצול שואה ובגלל השואה הוא היה בהלם ובדיכאון, ולא דיבר ולא תקשר עם אף אחד.

אמרתי לו בהתרגשות: "תודה רבה, רבה. ממש הצלת אותי!" והוא, לא התייחס לעניין יותר מדי. פשוט המשיך ללכת...

מאז אותו אירוע – הוסיף נהג המונית לספר – המספר שראיתי על זרועו של זלמן רדף אותי כל החיים שלי.

זכרתי אותו ויכולתי לדקלם אותו בכל רגע נתון.

המספר הזה הוסיף לרדוף אותי גם בחיים. התגייסתי לצבא... שלוש ספרות של המספר האישי שלי היו כמו שלוש הספרות הראשונות של זלמן... קניתי דירה. שתי הספרות האמצעיות של הבניין היו שתי הספרות האמצעיות של זלמן... מין זכרון חזק כזה שמלווה אותך...

והפעם יותר מתמיד – מספרו של הזקן שעלה למונית שלי היה כמעט זהה למספר של זלמן. רק הספרה האחרונה שונה...

ואז הביקום במוחי מחשבה. התנעתי את הרכב והתחלתי לנסוע. יצאתי מהעיר, המשכתי והגעתי עד שערי הקיבוץ. הגעתי היישר לדירתו של זלמן, כאילו רק אתמול עזבתי את הקיבוץ. ירדתי מהמונית כשהנוסע עדיין בתוכה. דפקתי בהתרגשות ובחוזקה על הדלת, מסופק אם זלמן עדיין חי.

כעבור דקה או שתיים, שנדמו לי כנצח, הדלת נפתחה, ולא יאומן – זלמן, חי וקיים עומד בפתח. וכך, בעודי אוזח בזלמן בפתח הדירה, ירד הנוסע מהמונית, התקרב אל שנינו, נעץ בזלמן מבט ממושך, ואז התפל על זלמן בחיבוק. הייתי מאושר מרוב שמחה. הניחוש הפרוע שלי נמצא נכון.

זלמן והנוסע שלי היו אחים!!!

הרגשתי, שזלמן נשלח מן השמיים להציל אותי מלהבי מכונת החיתוך, על מנת שאוסיף לחיות, וכעבור שנים כה רבות להביא אליו את אחיו האבוד...

(עפ"י כמה פורומים באינטרנט)

לתגובות והצעות לסיפורים:
yikhat@gmail.com

משו"ת בארץ

ברכה על מזוזה שהחלפה

שאלה: האם בהחלפת מזוזה צריך לברך על קביעתה של החדשה? האם הדין משתנה בין מקרה שבו מחליפים מזוזה פסולה, במקרה שמחליפים למזוזה מהודרת יותר ובמקרה שמורידים את המזוזה על מנת להשיבה מאוחר יותר (למשל לצורך בדיקה או צביעה)?

השאלה בנוגע למזוזה צריכה להיבחן בהשוואה לשני נושאים דומים שנידונו בגמרא ובראשונים:

א. בגמרא בסוכה (מו,א) חולקים בשאלה מתי מברכים על התפילין – האם בכל פעם שמניחים אותם במהלך היום או רק בבוקר, בפעם הראשונה. רב מרי מעיד על רבא שהיה מניח את תפיליו מחדש לאחר שיצא מבית הכיסא ומברך עליהם, אפילו כמה פעמים ביום.

ב. ביחס לטלית כותב הטור (או"ח): "ואם פשט טליתו ולא היה דעתו ללבושו מיד כשחוזר ולבושו צריך לברך. אבל אם היה דעתו ללבושו מיד כגון שפשט אותו כדי ליכנס לבית הכסא בזה אני מסתפק אם צריך לברך שיש פנים לכאן ולכאן..." ודעתו נוטה שלא לברך.

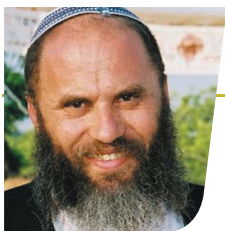
הבית יוסף מתקשה מדוע בתפילין פשוט שמברך כאשר הסירים בכניסה לבית הכסא ואילו בטלית מסתפק הטור ולכן פוסק לברך (או"ח ח,יד). **הרמ"א** (בדרכי משה) מחלק בין שני המקרים: אסור להיכנס לבית הכסא בתפילין אולם מעיקר הדין מותר לעשות כן בטלית. ולכן, קיבל הרמ"א (בהגהות) את החלוקה בין הברכה המחודשת על התפילין ובין התעטפות מחודשת בלא ברכה (וכן כתבו הב"ח ואחרונים נוספים) אולם הרמ"א פטר מברכה דווקא אם הנכנס לבית הכסא נותר לבוש בטלית קטן, אך כמה מן האחרונים פסקו לפטור מברכה בכל מקרה (והובאו דבריהם במ"ב). גם הפוסקים הספרדים נקטו בדרך זו עיין בשו"ת יביע אומר (ג,י"ד,יז) בתשובה העוסקת בנושא דידן שמנה את כל הפוסקים האשכנזים והספרדים בנידון.

כל זאת, כמובן, רק אם חזר והתעטף באותה הטלית, אבל אם פשט את הטלית מסיבה כלשהי ולבש טלית אחרת אין ספק שצריך לחזור ולברך. וכך פסקו כמה מהאחרונים והביאו ראיה מהרא"ש בהלכות ציצית (כ).

דין מזוזה לאור האמור לעיל

האחרונים בדיוניהם על מזוזה דנו בהשוואה בין מזוזה לטלית ותפילין:

א. במקרה ומחליף מזוזה פסולה בכשרה או במקרה שהמזוזה נפלה ממקומה ויש להחזירה – הדבר פשוט שצריך לחזור ולברך. בשו"ת מהר"ם שו"ק (י"ד,רפג) מדמה מזוזה שנפלה לדין תפילין שנשמטו ממקומם שנפסק בשו"ע (כה,יב) על פי הרא"ש: "נשמטו ממקומם

ומשמטו להחזירם למקומן צריך לברך".

ב. החלפת מזוזה כשרה במזוזה אחרת

– לכאורה, דומה הדבר להחלפת הטלית בטלית אחרת שהאחרונים פסקו שצריך לברך. עם זאת, מובאת באחרונים סברה לחלק בין המקרים: אדם שפשט את טליתו אינו מחויב ללבוש חדשה ולעומת זאת, אם הוריד את המזוזה הרי שהבית עדיין חייב במזוזה חדשה ולכן יש סברה שלא לברך, כי מדובר באותו החיוב. היו שרצו לדמות את

הספק בהחלפת מזוזה למה שכתב הגאון מבוטשאטש בספרו אשל אברהם תנינא (ח) לגבי המחליף את ציציותיו בטלית שנסתפק אם צריך לברך כדין מחליף טלית בטלית אחרת.

ברם, לענ"ד אין הנידון דומה לראיה מפני שהברכה אינה על הטלת הציציות אלא על לבישת הטלית, ולגבי המחליף יש לדון האם הטלית כולה נחשבת חדשה. אולם במזוזה הברכה הינה על קביעת המזוזה ובהודרת המזוזה והחלפתה באחרת מחליפים את המזוזה עליה ברכו וממילא ברור שצריך לחזור ולברך.

ג. המוריד את המזוזה על מנת לבדוקה – בפתחי תשובה (רפט,א) מביא שהסתפק בזה בספר לשון-למודים, והפתחי-תשובה מבאר שהספק הוא שמא במדיקה תימצא המזוזה פסולה ולכן אין הדבר דומה לטלית שנפטה על מנת ללבושה מחדש. מהר"ם שו"ק וערוך השולחן (רפט,ד) לא נסתפקו והכריעו שאין צריך לברך, וערוך השולחן הרחיב שאם קובעה לאחר יום צריך לחזור ולברך בגלל ההפסק. לענ"ד, על פי הנ"ל, ברור שיש לחלק בין מי שבודק את המזוזה במקום ומיד, שאין צריך לברך (כדין טלית) ובין מי שנותנה לסופר לבדיקה שאז ברור שיש הפסק וצריך לברך מחדש. וכך הכריע בספר תוספות חיים (מובא בחובת הדר עמוד פ הערה כה).

ד. המוריד את המזוזה על מנת לצבוע את המשקוף – בוודאי זוהי הורדה על מנת להחזיר, אולם יש לדון מה מהווה הפסק שיחייב ברכה מחדש. ביחס לטלית, הרמ"א כותב "לחזור ולהתעטף בה מיד" והשאלה היא מה היא ההגדרה של "מיד". לפי ערוך השולחן (לעיל) אם מוריד על מנת לבדוק ומחזיר לאחר יום צריך לחזור ולברך ומסתבר שהוא הדין כאן, אולם לא ברור מניין לו שההגדרה היא יום. בשו"ע הרב (ח,כג) כתב "לאחר כמה שעות" ובהלכות תפילין (כה,כט) כתב שעתיים או שלוש שעות. ממילא כאשר צובעים את המשקוף בוודאי מדובר בזמן ארוך יותר עד התייבשות הצבע וצריך לחזור ולברך.

הרב ר"ם הכהן:

Reem.hacohen@gmail.com

מייסודה של **הסתדרות הפועל המזרחי בא"י**. יוצא לאור ע"י **מכון "צומת"**

"שבת בשבתו" באינטרנט: zomet.org.il, למנוי באנגלית בדוא"ל נא לפנות ל: dan@zomet.org

עריכה: **מכון "צומת"** אילון שבות, נוש עציון 90433, טל' 02-9931442, פקס' 02-9931889

zomet@netvision.net.il zomet.org.il הוצאת העלון ניתמכת ע"י משרד החינוך והתרבות

הפצה ולמודעות מסחריות: גל אורן BSD

הבונים 11 רמת גן 51462, טל' 03-6133555, פקס' 03-6133699, דוא"ל dotan@go-bsd.co.il, הפצה: מקור ראשון 052-8908518 יוסי

עלי ספר

על תופעת ה"פרענומערנטן"

יחזק יעקב ריינס, ממייסדי המזרחי וראש ישיבת לידא, בספרו שערי אורה (וילנה תרמ"ו 1886), כי שמורים אצלו חיבורים גדולים שהוא חפץ להדפיסם, וכי הוא קיבל עצה מ"גאוני וחכמי זמננו" לאסוף חותמים מראש כדי לעמוד בהוצאות ההדפסה. הרב ריינס דחה את הצעתם:

יען כי איסיפת החתומים על ספר דתי היא מלאכה שנעשית לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח רק ע"י המחבר בעצמו, ומששתי כל כוחותי ורגשותי ומצאתי, כי לא נוצרתי לזה ולא חוננתי בהכשרונות (או החסרונות) הדרושות לזה, וע"כ – לבד אשר משרתי לא תתנני לנוד מביתי על זמן רב... בל אוכל להשפיל כבודי וכבוד הספרות לנוע מעיר לעיר ולדפוק על דלתי נדיבים, שרבים מהם לא ידעו ספר ומה גם ספר מהספרות התלמודית אשר דעת דרכי לא יחפצון, והמחבר בעיניהם כעני המסבב ללקט אגורות.

ואכן בראש ספרו הנזכר ישנה רשימה קצרה של "שמות" המשתדלים והמתנדבים, שכולה בנויה מגבירים ואנשי שם, ללא הזדקקות לקבץ כסף מ'עמך', בדרך לא מכובדת, כמקבץ נדבות מדלת לדלת.

גם ה"חפץ חיים", בהדפסו את ספרו הידוע "משנה ברורה" על שלחן ערוך, נזקק להשתמש לשיטה זו של השגת 'חותמים מראש' לרכישת הספר. בחלק מעותקי המשנה ברורה הישנים המצויים בספריית הרמב"ם – מהדורת שנת תרס"ב (1902) – מצורפים בסופם שנים או שלושה עמודים מלאים בשמות אנשים ומוסדות בקהילת וורשה שהתנדבו לקחת את הספר כשיצא מבית הדפוס (ראו תמונה מצורפת). אמנם ישנה עדות בע"פ שה"חפץ חיים" בצדקתו הגדולה חשש לספק גזל, ולכן אסף רק **התחייבויות** מכל האנשים המופיעים ברשימה ולא הסכים לקבל מראש את הכסף. ונימוקו היה "כי זה כלל גדול, שבעל כרחי תתמשך ההדפסה מעת קבלת הכסף-קדימה עד שתצא לאור ערך שנה, וע"פ רוב בין אלפים אנשים, הלא ימצאון גם נפטרים, ומאין אדע את היורש האמיתי, אשר אדע כי בו קיימתי מצות השבה, נמצא כי אוכל להכשל ח"ו בספק גזל".

"ויקחו לי תרומה"

לצורך הקמת המשכן, על כל תכולתו, נדרשו משאבים כספיים ניכרים. גיוס הכספים נעשה באמצעות מבצע התרמה עממי, אשר היו שותפים לו "כל איש אשר ידבנו לבו". גם הדפסת ספר תורני יש לה עלות כספית לא מבוטלת. מעטים הם המחברים שהם בעלי אמצעים כלכליים המאפשרים להם ללמון בעצמם את ההדפסה. דרך מקובלת מאד לאסוף כספים היתה באמצעות מבצע החתמה עממי של אנשים המשלמים עבור הספר טרם הדפסתו ובכך עוזרים במימון עלויות ההדפסה. אותם חותמים, מכונים בלשון אשכנז "פרענומערנטן", כלומר

"מנויים" מראש". מתוך הכרת הטוב ועל פי הכלל כי יש לכבד עושי מצוה נתפרסמו שמות התורמים ברשימות ארוכות בסוף כל ספר. על פי רוב, רשימות אלו מסודרות לפי שמות המקומות. רשימות אלו נדפסו בדרך כלל בסוף הספרים רק במהדורה הראשונה שלהם. בהדפסות חוזרות ובדפוסי צילום השמיטו המו"לים את רשימות המנויים, כיון שלא היו רלוונטים להמשך הפצת הספרים.

עד כמה היתה נפוצה התופעה? ברל כהן אסף בספר מיוחד (ספר הפרענומערנטן, ניו יורק תשל"ה 1975) את כל אותן רשימות החותמים ומיין אותם לפי סדר הקהילות. הוא מונה כ-8750 [!] קהילות באירופה ובצפון אפריקה המופיעות ברשימות החותמים. שמות קהילות אלו מפורטות אחת לאחת בתוך ספרו ומהוות גם מקור מידע להיסטוריונים. ברל כהן גם ספר את שמות האנשים שברשימות הנזכרות ובסך הכל מוזכרים כשלוש מאות וחמישים אלף (350,000) אנשים. להערכתו המספר גדול אף יותר מפני שלפעמים מופיעים רק שמות של גבאי בתי כנסת וכד'. נזכור, כי כל האנשים האלו היו שותפים בדרך זו להוצאת ספרים ולהגדלת התורה בעם ישראל.

מסע גיוס החותמים ע"י מחבר הספר היה ארוך ומייגע. לעיתים נצרך המחבר לנדוד מביתו חודשים ארוכים ולעבור בבתי הכנסת ובבתי המדרש ולחזר אחרי חותמים. לא כל מחבר יכל לקבל על עצמו משימה קשה זו. כך כותב הרב

לקבלת חומר תורני מאוצרות ספריית הרמב"ם:
elboim_a@mail.tel-aviv.gov.il

רפואה והלכה

בדיקה רפואית צובעת בשבת

"עורות אילם מאדמים" (שמות כה, ה)

צבועות היו אדום לאחר עיבודן (רש"י)

צביעה היא אחת ממלאכות המשכן ולכן הינה אב מלאכה בשבת. יש בדיקות הנעשות באמצעות מקלונים המכילים קולטנים אשר בבואם במגע עם נוזל הם נצבעים. כגון: בחינת נוכחותם של מרכיבים שונים בשתן. המקלון מוכנס לשתן לכמה שניות, עובר תגובה כימית ומתקבלת תגובה בדמות צבעים שונים המצביעים על נוכחותם של מרכיבים שונים כמו חומציות, סוכר, חלבונים, הורמון עיתוי הביוץ, הריון ועוד.

לכאורה, זו צביעה האסורה בשבת (שלא במקום פיקוח-נפש), שהרי יש משמעות לצבע המסוים והוא הדבר שמחפשים כאן. אולם, יש צד לומר, שהואיל ואין כל עניין במקלון הצבוע, רק בכדי לבחון בעקיפין דבר אחר, ומייד לאחר מכן זורקים אותו לאשפה,

הרי אין זה דומה לצביעה שהייתה במשכן. החתם-סופר כתב "דלא שייך צביעה, אלא כשהוא לצורך דבר הנצבע..." (חידושי כתובות ה,ב) והרי אין צורך להשאיר את המקלון בצבעו. אדרבה, הצבע הולך ומתנדף לאחר כמה שעות, כך שאין זו צביעה המתקיימת. וכן מצינו דעות שונות לגבי צביעה, שאינה דרך תיקון וייפוי הדבר הנצבע (ש"ע, ש"כ,כ): הרדב"ז מקל בכך, אך המג"א טוען, שבעצם כל צביעה נעשית בדרך לכלוך וזה אופייה של המלאכה.

למעשה כתבו פוסקים, שרצוי שלא לבצע בדיקות כאלה, כי בדרך כלל אין בזה הכרח דווקא בשבת, ואז אפשר שגם השתן נחשב מוקצה. אולם, אם יש בכך צורך גדול לאותה שבת - מותר. ושמענו מגדולי הפוסקים, שלצורך פוריות מותר להשתמש בערכת ביוץ כזאת, משום שיש בכך רפואה, בתנאי שהדבר נחוץ לשבת עצמה (הגר"מ אליהו זצ"ל, הרב נויבירט בשם הגרשז"א, ויבדלח"א הגרי"ש אלישיב).

בגובה העיניים

כמה דברים שאף פעם לא אמרתי לכם...

- ביטלתי את החברות שלנו בפייסבוק לא בגלל שאני לא רוצה אתכם קשר. אני פשוט צריך את המרחב האישי שלי. אל תדאגו זה לא בגלל שאני מנסה להסתיר דברים 'נוראיים' שאני עושה שם. גם לפיצה או למגרש לא היה מתאים לי שתבואו איתנו.
- כשאני אומר לכם "לכולם מרשים לחזור אחרי שתיים-עשרה/ להחזיק אייפון/ לצאת לשבוע טיול ברמת הגולן..." אל תקחו אותי קשה מידי. ברגעים אלו ממש, המשפט הזה נשמע בעוד שלושים ושניים בתים. ואתם, שוב ושוב ושוב, בולעים את הפיתיון. יו, כמה שאתם תמימים לפעמים...
- אני צריך שתציבו לי גבולות. דעו שגם אם אני חוצה אותם לפעמים, אני לא מתעלם מהם לגמרי. אני תמיד משתדל לשמור איתם על קשר עין גם אם לקחתי כמה צעדים שמאלה.
- תעשו טובה, תהיו עקביים. אם החלטתם על משהו, לכו על זה. אל תקפלו ואל תגמגמו בגלל הלחצים שלי. זה מבלבל אותי. זה גורם לי לאבד את הביטחון שיש כאן מבוגר אחראי שידוע מה טוב ומה נכון.
- כדאי לכם גם להיות קצת יותר מתואמים ביניכם. כשאבא אומר ככה ואמא אומרת אחרת, אנחנו הילדים - חוגגים...
- פה ושם אני קולט משהו מהנאומים וההטפות שלכם. אבל אתם יודעים מה הכי חזק? מה שאתם משדרים לי בעצם החיים שלכם. אם אתם טוחנים לי על ערכים ואידאליים אבל שולחן שבת שלנו נראה כמו מועדון רכילות שכונתי - אני קולט מצוין את המסר... כשאתה הולך, אבא, לשיעור דף יומי, קרוע אחרי יום עבודה, גם אם בסופו של דבר תירדם שם על הספר, זה מזיז לי משהו בלב יותר מאשר אלף שיחות על חשיבות לימוד תורה.
- אשמח אם תשתפו אותי בעולם שלכם. תשאלו מה דעתי על מה שקרה לכם, תתייעצו (אפילו 'ב'כאילו'). זה נתון לי הרגשה שאני אדם בוגר ושדעתי חשובה לכם.
- אל תיבהלו מהתשובות האסאמאסיות המעצבנות שלי: 'סתם', 'כלום', 'בסדר', 'סבבה' וגם לא מהשימוש הרב ב'כזה' ו'כאלו'. גם אל תאבדו את העשתונות ממשפט המחץ שלי: "נו, די אמא, תפסיקי לחפור". זאת השפה שלי גם אם לא בא לכם לעשות לה לייק. אם זה יגרום לכם להפסיק לשאול ולהתעניין בי, אתאכזב מאוד.
- יש לי לפעמים מצבי רוח. אני לא מת על זה אבל גם לא מת מזה. נסו לעזור לי להבין

שדברים הם לא שחור או לבן, תנו לי רעיונות איך לשמח את עצמי, או אפילו סתם תהיו מוכנים לסבול אותי עד שזה יעבור לי (די מהר, אל תדאגו).

- אל תירתעו מדבר איתי על נושאים אינטימיים. שאת נקודות המבט האמיתיות בחיים לא אקלוט מכל האינטרנט והסרטים. יש דברים שאני צריך לשמוע מכם, ועדיף כמה שיותר מוקדם.
- לא פעם אני רואה אתכם רבים ומתווכחים לפנינו, הילדים. חבל שכמעט תמיד את האהבה שלכם אתם שומרים למקומות הפרטיים שלכם ואנחנו מחמיצים אותה. אין לכם מושג כמה מילים ומעשים של אהבה ביניכם (חיבוק, מחמאה, כינוי חיבה) תורמים לנו.
- אל תחשבו שהתנצלות היא למטה מכבודכם. אם טעיתם בקשר אלי ופגעתם ללא הצדקה, התנצלות כנה תגרום לי להעריך אתכם מאוד, וגם ללמוד לעשות את זה יום אחד בעצמי.
- אל תחששו לספר על הטעויות שלכם. לא אעריך אתכם פחות בגלל זה. להפך. אעריך את הכנות. אשמח גם לשמוע איך התגברתם עליהן ולאן זה הביא אתכם.
- אני אוהב התנסויות, ואפילו קצת סיכונים. זה חלק מהגיל, מה לעשות. אני צריך את זה כמו אוויר לנשימה. האם תאפשרו לי ליפול ולטעות וללמוד מהניסיון של עצמי?
- אל תשכחו באיזו מהירות אני גדל. אני רואה שאתה עדיין לא קולט, אבא, שאני כבר עוקף אותך בחצי ראש... זה בוודאי קשה לכם להתאים את עצמכם לקצב שלי. אנא נסו.
- ואחרון חביב, עשו טובה, רחמו עלי. תדאגו שהאינטרנט בבית יהיה מוגן. אני מתבייש לבקש מכם דבר כזה אבל אתם מספיק חכמים להבין לבד. כל הכסף שאתם משקיעים בישיבה התיכונית היוקרתית שלי יורד לטימיון בגלל החלקות של רגע אחד.
- ובסופו של דבר, שמרו על עצמכם בריאים, שלמים ומאושרים. אני כל-כך זקוק לכם. אין לי הורים אחרים. אתם המתנה הגדולה ביותר שאלוקים נתן לי.

בהשראת good housekeeping

לעשרות שיעורי וידאו עם הרב יוני לביא לנוער ולמבוגרים הקישו בגוגל: ערוץ מאיר יוני לביא

לתגובות והארות:
yonilavi10@gmail.com

קצר ולשולחן

לע"נ אבי מורי, הרב אורי דסברג הכ"מ

הצעד הראשון

"גם מסע בן אלף קילומטרים מתחיל בצעד אחד", אבל יש חשיבות לכך, שהצעד יהיה בכיוון הנכון. מכיוון שכך, מאז שבנו את המשכן, את הצעד הראשון לפני מחנה ישראל עשה ארון ברית ה'. אולי זו הייתה גם הבעיה של דוד ששם את ארון ה' ב"תא המטען" של העגלה, ולא בראש המחנה.

ישנן מספר שאלות מפורסמות על הארון בפרשתנו: מדוע מידתו חצויה (אמה וחצי, ולא אמות שלמות)? מה פירוש "ארבע פעמותיו" של הארון? מדוע רק לגבי הארון יש ציווי שלא להוציא את בדיו (=המוטות שלו)?

אפשר לענות על שאלות אלו לפי העקרון שייעוד הארון הוא להיות הצעד הראשון של המחנה: צעד ממוצע של אדם מבוגר הוא כ-80-70 סנטימטרים, שזה כאמה וחצי, אורך הארון. "פעמותיו" זה "פסיעותיו" (רמב"ן), כמו "מה יפו פעמיך" (שה"ש). בדי הארון הם חלק מהארון עצמו, כי הוא כלי נייד. בבית המקדש, שלמה הוציא את הבדים חלקית (רד"ק) כי הסתיים המסע, והגענו אל המנוחה.

ארון הברית – "צעד קטן לאדם, צעד גדול לאנושות".

שיח ושיג תגובות קוראים

במילים ספורות דחה הרב גרינברג את טענות הרב יוני לביא (פרשת לך לך) על מקומו של לימוד הגמרא בעולם הישיבות. לימוד הגמרא בעיון אינו רק לתלמידי חכמים או למי שרוצה להיות ר"מ, אלא זו הצורה של יהודי בריא. וזוהי מטרתה של ישיבה.

מתן סבג, כרם ביבנה

אם המציאות של השכירים והעובדים בארץ היתה כעדותו של יעקב אבינו: ביום אכלני חרב, וקרח בלילה, ותדד שנתי מעיני... אם השכיר היה כמו אבא חלקיה, שאינו מפסיק עבודה גם לעניית "שלום". אם היינו קוראים שמע ומברכים בראש האילן, כדי לא להפסיד לבעל הבית, היה מקום למתן קביעות לכול. כאשר הפועלים לא חסים על זמן עבודתם, והקביעות מנוצלת לשביתות פראיות ולנזקים לכל הציבור, אין מקום להטלת עול על המעסיק... כאשר ערב בחירות משביתים משק שלם, ו"הגברת" מהרכבת עושה שרירים על גבי פשוטי עם, יש לחזור לשיטה בה אין קביעות כלל... "סיסמת עובדי הקבלן" נוצלה לעשיית רווח פוליטי על ידי חסרי מוסר התורה. אין להיגרר אחריהם.

יהושע ניימן, כפר מימון

נקודת מבט

חרד לצה"ל

פטור גורף ממצווה?

אני מאמין שאין מחלוקת כי חובת השירות בצה"ל היא בגדר קיום מצווה מן התורה; מלחמות צה"ל הן בגדר מלחמת מצווה אשר עליה חל הכלל ההלכתי "הכל יוצאים, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה" (משנה סוטה ח,ז). אלו שהתורה (דברים כ) פטרה אותם מלצאת למלחמה נאמר במדרש (ספרי דברים קצ): "במלחמת רשות הכתוב מדבר". ואכן לא נמצא ולו גם מקור הלכתי אחד לפיו יש פטור ללומדי תורה מהשתתפות במלחמת מצווה.

קצרה היריעה מלפרט את המפורסמות באשר לאיומים הביטחוניים על קיומה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי – הגרעין האיראני, הג'יהאד האיסלאמי והטרור הערבי. ללא צה"ל קיימת סכנה קיומית ממשית למדינת ישראל ולכל יהודי בתוכה. צה"ל גם מבטיח את יכולתנו ליישב את ארץ ישראל, ולשמור על ריבונותנו בכל מרחביה.

כך כתב בשנת תש"ח הרב שלמה יוסף וזין זצ"ל:

כל הכבוד וכל ההערצה למרנן ורבנן גאונים עיר הקודש, אבל הרשות ניתנת לשאול: ילמדונו רבותינו, זו מניין לכם? מנין לכם שבני תורה ותלמידי חכמים פטורים מלהשתתף במלחמת מצווה של עזרת ישראל מיד צר הצורך העומד עליו לכלותו ולהשמידו, חלילה? זו מניין לכם, לפרסם בצורה של הלכה פסוקה ו'דעת תורה', שבני ישיבות אין להם לא להירשם ולא להיפקד ולא להתייצב ולא כלום? וכי לא כך שנינו שבהצלת נפש – לא נפשות, אלא אפילו נפש אחת מישראל – אין עושים דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם, כדי להורות הלכה למעשה לרבים. ואם בהצלת נפש אחת כך, בהצלת רבבות אלפי ישראל, על אחת כמה וכמה!!!
(www.herzog.ac.il/vtc/0026394.doc)

דוקא אנחנו, בני הציונות הדתית, יודעים היטב, יותר מכל מיגזר אחר בעם היהודי, שאפשר לכוון יחד ספרא וסייפא (כדברי רבי אלעזר המודעי, ספרי דברים מ). לא רק ישיבות ההסדר והמכינות הקדם-צבאיות יוכיחו, אלא גם הישיבות הגבוהות הלאומיות שמרבית בוגריהן שירתו בצה"ל כלוחמים ומפקדים. השירות בצה"ל לא מנע איש מלגדל תלמידי חכמים, גדולי תורה, ראשי ישיבות ודיינים שהצליחו בבחינות לרבנות ולדיינות, וזאת אף יותר מאשר בוגרי הישיבות החרדיות.

השתלבות מצומצמת

הפטור הגורף משירות בצבא שניתן לתלמידי ישיבה (אמיתיים ומתחזים) במיגזר החרדי הוא תולדה של החלטה ידועה של בן גוריון שאיש לא שיער את התפתחותה. ל'חוק טל' היו כוונות טובות, אולם בתום עשר שנים אפשר לומר שהוא נכשל כשלון חרוץ. מטרתו היתה לבנות בהדרגה גשר בין הציבור החרדי לבין מדינת ישראל, גשר

ההשתמטות החרדית, השיטתית ההמונית, לא תוכל להימשך זמן רב

של נשיאה בעול הבטחוני, השתתפות במלחמת מצווה והשתלבות בעולם התעסוקה. מצער להיווכח שהגשר לא הוקם.

הנח"ל החרדי (רק 40% ממנו הם חרדים והיתר חרד"לים), ותוכנית שח"ר בחיל האוויר, (פטורים ממשימות שמירה ומקבלים שכר ראוי בשל היותם בעלי משפחות, ורוכשים מקצוע מכניס לחיים) מהווים רק כ 5% מהשנתון של החרדים, ואין בהם כדי להעיד על הכלל.

צריך להודות שצה"ל לא עשה את כל הדרוש כדי להתאים את מסגרותיו לאורח החיים החרדי, ולא יצר אווירה אוהדת כלפיהם. אפילו כלפי אנשי הציונות הדתית צה"ל מתריס מעת לעת. אבל גם כשלוך כזה של צה"ל איננו יכול לשמש סיבה ותירוץ להשתמטות.

אי אפשר לפתור את המנהיגות הרוחנית והפוליטית של העולם החרדי מאחריות להתמודדות עם הצורך בנשיאה בעול המדינה, הביטחון והכלכלה. כלנו זוכרים את טענתו של משה רבנו כלפי ניסיון ההשתמטות של בני גד ובני ראובן מלהלחם על ארץ ישראל: "האחיים יבאו למלחמה ואתם תשבו פה?" (במדבר לב,ו).

לא לעולם פטור!

ההשתמטות השיטתית ההמונית לא תוכל להימשך זמן רב. כל אחד מבין כי הציבור בישראל, לרבות מרבית הציבור הציוני-דתי, לא יהיה מוכן להמשיך זמן רב באפליה בין דם לדם, ובמקביל לכלכל את הקיצבאות וההקצבות לאלו שבאופן מאורגן אינם נושאים בעול.

ראוי להעניק מעמד של 'תורתו אמנותו' למספר קצוב של תלמידי חכמים עילויים. קבוצה זו תהיה בסיס להנהגה התורנית והרוחנית של עם ישראל. כך נגיש כי החוסן הלאומי שלנו בנוי על תורת ישראל ותעצומות הרוח, ולא רק על עוצמה צבאית.

מדינת ישראל זקוקה מאד להשתלבותם של החרדים בכל מערכות המדינה. לא מדובר במיעוט מבוטל ובשוליים צרים של חברה הישראלית. הציבור החרדי מהווה כיום למעלה מחמישית בכיתות היסוד ובגני הילדים. הוא הולך וגדל והופך להיות משמעותי להבטחת עתידה של מדינת ישראל. אינני רואה מצב שמדינת ישראל יכולה לוותר על השתלבותו במערכות הביטחון והכלכלה של המדינה. להשתלבות זו יהיה גם ערך מוסף; חיזוקה של מדינת ישראל כמדינה יהודית.